

ιουδαϊσμό, τον καπιταλισμό, τον κομμουνισμό και τις δυτικοευρωπαϊκές χώρες. Κατηγορώντας τους μουσουλμάνους Αλεβήδες ως κομμουνιστές και καταλογίζοντάς τους τις πιο φοβερές θρησκευτικές ετεροδοξίες, το MHP έπαιξε σημαντικό ρόλο στις αιματηρές συγκρούσεις μεταξύ Σουνιτών και Αλεβήδων μουσουλμάνων στη δεκαετία του 1970.

Χαρακτηριστικό λοιπόν στοιχείο της πρώτης τριαντακονταετίας κατά την οποία εφαρμόστηκε ο πολυκομματισμός στην πολιτική ζωή της χώρας υπήρξε η χαλάρωση αρκετών από τα μέτρα που είχε λάβει το κεμαλικό καθεστώς εναντίον του Ισλάμ. Επίσης, η ανικανότητα των ισλαμικών ομάδων να συμφωνήσουν στη δημιουργία ενός αντιπροσωπευτικού ισλαμικού κόμματος οδήγησε στη διάσπαση της ψήφου τους σε περισσότερα από δύο κόμματα. Τα ριζοσπαστικά θρησκευτικά αιτήματα των διάφορων κομμάτων ήταν φυσιολογικό να μην προβληθούν ποτέ αποτελεσματικά. Η συμμετοχή δε ισλαμικών ομάδων σε βίαιες συγκρούσεις, στα τέλη της δεκαετίας του 1970, με την αστυνομία ή με άλλες κοινωνικές και θρησκευτικές ομάδες όχι μόνο δεν συνέβαλε στην κυριαρχία των ισλαμικών επί των ομάδων αυτών, αλλά αποτέλεσε και το καλύτερο παράδειγμα για την παρέμβαση του στρατεύματος στην πολιτική ζωή της χώρας.

στ. Το πολιτικό Ισλάμ κατά την περίοδο 1983-1996

Η κατάληψη της εξουσίας από το στρατιωτικό κατεστημένο στις 12 Σεπτεμβρίου του 1980 οδήγησε στην κατάργηση όλων των πολιτικών κομμάτων και σε δεκάχρονη τιμωρία των ηγετών με την απαγόρευση άσκησης των πολιτικών τους δικαιωμάτων." Πάνω από όλα όμως, συνέβαλε στην καταστολή του δυναμικού αριστερού κινήματος το οποίο, έχοντας μετατραπεί σε χώρο επεξεργασίας ριζοσπαστικών ιδεών (όπως ανθρώπινα δικαιώματα και ελευθερία του Τύπου), είχε καταστεί η κυριότερη απειλή για την υπάρχουσα πολιτική και κοινωνική δομή του τουρκικού κράτους, καθώς έθετε θέμα δημοκρατικής μεταρρύθμισης «καθ' εικόνα και ομοίωση» με τα κράτη της Δύσης. Η επιβολή νέου Συντάγματος από το δικτατορικό καθεστώς" και η επανεμφάνιση παλιών πολιτικών κομμάτων - με άλλη ονομασία, φυσικά- αλλά και νέων επανέφεραν τη χώρα σε ένα είδος κοινοβουλευτικού πολιτεύματος που δεν απειλούσε το υπάρχον status quo. Η μόνη διαφορά, που έγινε γρήγορα αισθητή, ήταν ότι τα δεξιά κόμματα θα κυριαρχούσαν πλέον στην πολιτική αρένα της Τουρκίας.

Αν και το Κόμμα της Εθνικής Σωτηρίας επανιδρύθηκε με την ονομασία Κόμμα της Ευημερίας (RP) από φίλους του Ερμπακάν στις 19 Ιουλίου του 1983, η δημοτικότητα του νεοϊδουθεντού Κόμματος της Μητέρας Πατρίδας (ANAP) και του προέδρου του Τουργκούτ Οζάλ (Turgut Ozal) το αποδυνάμωσε πολιτικά. Προερχόμενος από το ίδιο tarikāt με τον Ερμπακάν, τους Νακσιμπεντήδες, και έχοντας συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη των ισλαμικών επιχειρήσεων με τη φιλελευθεροποίηση της οικονομίας της χώρας που επιχείρησε, ο Οζάλ κατάφερε να κερδίσει μεγάλο ποσοστό των ισλαμικών ψήφων." Ένα από τα αποτελέσματα των οικονομικών μεταρρυθμίσεων του υπήρξε ωστόσο και η εμφάνιση μιας νέας γενιάς φιλελεύθερων μουσουλμάνων διανοούμενων, όπως ο Aίί Bulac και ο Suleiman Aioe," οι οποίοι, επη ρεασμένοι ρεασμένοι από την εξίσωση των πολιτών στους κόλπους μιας καταναλωτικής κοινωνίας, άρχισαν να υποστηρίζουν ανοιχτά την εξομάλυνση των σχέσεων Τούρκων και Κούρδων, Αλεβήδων και Σουνιτών, λαϊκιστών και ισλαμιστών, καθώς επίσης την ένταξή τους στο υπάρχον κοινωνικό και πολιτικό σύστημα. Έννοιες όπως αστική κοινωνία, συναίνεση και πλουραλισμός άρχισαν να έχουν περίοπτη θέση στο λεξιλόγιό τους.

Οι αλλαγές που συντελέστηκαν σταδιακά μέσα στο Κόμμα της Ευημερίας (RP), σε συνδυασμό με τη φθορά που υπέστη το ANAP, συνέβαλαν στην αλματώδη αύξηση της

εκλογικής δύναμης του πρώτου σε 9,8% το 1989, 19% το 1994 και 22,3% το 1995. Σημαντικό ρόλο στην άνοδο του RP έπαιξε και η βαθμιαία στροφή του από τη θρησκευτική στην κοσμική ιδεολογία, καθώς επίσης το γεγονός ότι ζητήματα διοίκησης και μανάτζμεντ έτυχαν μεγαλύτερης προσοχής από αυτά που αφορούσαν θρησκευτικά ζητήματα. Η απόφαση της ηγεσίας του RP να αυξήσει την επιρροή της πέρα από τις ψήφους που προσέφερε η συντηρητική Ανατολία αποδείχθηκε καθοριστική για την ανάπτυξη δύο τάσεων μέσα στο κόμμα: των παραδοσιακών (gelenekciler) και των ανανεωτών (yenilikciler).⁴⁵ Οι παραδοσιακοί επιζητούσαν τη θρησκευτική ιδεολογία του κόμματος, ενώ οι ανανεωτές θέλησαν να προσελκύσουν στην παράταξη και όσους θα ψήφιζαν το Κόμμα της Ευημερίας ανεξάρτητα από θρησκευτικά κίνητρα. Αν και οι ανανεωτές δεν ήταν λιγότερο ή περισσότερο ισλαμιστές ή λαϊκιστές από τους παραδοσιακούς, γνώριζαν καλά τις μοντέρνες μεθόδους διαφήμισης, μάρκετινγκ και οργάνωσης εκλογικών αγώνων, καθώς και τη σωστή εφαρμογή τους. Φυσικά, υπήρξαν πολλές αντιδράσεις μέσα στο RP κατά της ανανεωτικής κίνησης. Οι Hasan Mezarci και Sadik Albayrak αποτέλεσαν χαρακτηριστικό παράδειγμα ριζοσπαστικών ισλαμιστών που πολέμησαν την ανανεωτική κίνηση. Όμως, οι επιτυχίες του RP στις δημοτικές εκλογές του 1994 έδειξαν να ισχυροποιούν τη θέση της ανανεωτικής ομάδας στο εσωτερικό του.

Σημαντική συμβολή στην άνοδο του Κόμματος της Ευημερίας είχε και η δημοσιοποίηση του προγράμματος για μια «Δίκαιη Τάξη» (Adil Duzen) στην Τουσεϊα." Η τάση των παραδοσιακών κομμάτων να μη σχεδιάζουν κοινωνικά και πολιτικά προγράμματα, αλλά να στηρίζουν την εκλογική τους δύναμη στη χαρισματική προσωπικότητα των ηγετών τους," έδωσε την ευκαιρία στο RP να παρουσιάσει κάτι νέο στους σκεπτόμενους ψηφοφόρους. Επίσης, το γεγονός ότι οι εκπρόσωποι του RP δεν είχαν υποστεί τη φθορά της εξουσίας συνέβαλε σημαντικά στη διαμόρφωση της εντύπωσης, κυρίως στα λαϊκά στρώματα, ότι είναι αυτοί που θέλουν και μπορούν να πραγματοποιήσουν το όνειρο μιας «καθαρής και δίκαιης κοινωνίας». Η απογοήτευση μιας μεγάλης μερίδας πολιτών με την πρακτική των παλιών αριστερών κομμάτων τους φάνηκε να ωθεί ένα σημαντικό αριθμό από αυτούς στο Κόμμα της Ευημερίας. Η στροφή του RP από θρησκευτικό ιδεολογικό κόμμα σε λαϊκό κόμμα με πλουραλιστικό πρόσωπο ήταν γεγονός. Η άνοδος του Ερμπακάν στην εξουσία τον Ιούνιο του 1996, σε συνεργασία με το Κόμμα του Ορθού Δρόμου (DYP) της Τανσού Τσιλέρ (Tansu Ciller), ήταν για ξένους και εγχώριους παρατηρητές φυσιολογικό επακόλουθο των κοινωνικοοικονομικών εξελίξεων που είχαν προηγηθεί.

ζ. Το πολιτικό Ισλάμ κατά την περίοδο 1997-2003

Ωστόσο, η άνοδος του Κόμματος της Ευημερίας δεν συνοδεύτηκε και από ριζοσπαστικές και ρηξικέλευθες πρακτικές σε θέματα εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής. Αντίθετα, όπως τόνισε και ο πρώτος ισλαμιστής πρωθυπουργός, ο Νετζμετίν Ερμπακάν, «ουσιαστική βάση για την κυβέρνηση αποτελούν οι αρχές του Ατατούρκ». Όσο για την εξωτερική πολιτική, θα παρέμενε η ίδια με μόνη διαφορά την έμφαση στις ισλαμικές χώρες «με τις οποίες [η Τουρκία] συνδέεται με πνευματικούς και ιστορικούς δεσμούς;». " Όμως, η αδυναμία της κυβέρνησης Ερμπακάν να ικανοποιήσει τα αιτήματα της ανανεωτικής αλλά και της συντηρητικής πτέρυγας του κόμματός του και συγχρόνως να μειώσει την ανησυχία των υποστηρικτών της κοσμικής ταυτότητας της Τουρκίας, αύξησε την ένταση της αντιπαράθεσης τόσο στο εσωτερικό του RP όσο και με το ριζοσπαστικό τμήμα των κεμαλιστών αξιωματούχων." Έτσι, παρότι η ισλαμική κυβέρνηση δεν εμπόδισε τη στρατιωτική ηγεσία να εφαρμόσει την πολιτική για σύσφιξη των σχέσεων σε στρατιωτικό, διπλωματικό, οικονομικό και πολιτιστικό επίπεδο με το κράτος του Ισραήλ, η δική της πρωτοβουλία να υποστηρίξει τις